

Tủ sách Trí tuệ phương Đông

东方智慧丛书

Chủ biên: Thang Văn Huy Lưu Chí Cường

主编: 汤文辉 刘志强

Cố vấn học thuật: Trương Bảo Toàn

学术顾问: 张葆全

Đối chiếu Hán - Việt

汉越对照

Đại Học Trung Dung Tuyển Dịch

大学中庸选译

Trích dẫn và giải thích bản tiếng Trung: Trương Bảo Toàn

选释: 张葆全

Phiên dịch: Nguyễn Thị Tuyết

翻译: 阮氏雪

Thẩm định bản tiếng Việt: Lưu Chí Cường

越南语审读: 刘志强

Vẽ tranh minh họa: Trịnh Chân Minh Lam Học Hội

绘图: 郑振铭 蓝学会

Tủ sách Trí tuệ phương Đông

东方智慧丛书

Chủ biên: Thang Văn Huy Lưu Chí Cường

主编: 汤文辉 刘志强

Cố vấn học thuật: Trương Bảo Toàn

学术顾问: 张葆全

Đối chiếu Hán - Việt

汉 越 对 照

Đại Học Trung Dung Tuyển Dịch

大学中庸选译

Trích dẫn và giải thích bản tiếng Trung: Trương Bảo Toàn

选释: 张葆全

Phiên dịch: Nguyễn Thị Tuyết

翻译: 阮氏雪

Thẩm định bản tiếng Việt: Lưu Chí Cường

越南语审读: 刘志强

Vẽ tranh minh họa: Trịnh Chấn Minh Lâm Học Hội

绘图: 郑振铭 蓝学会

© 2018 by Guangxi Normal University Press.

All rights reserved.

图书在版编目 (CIP) 数据

大学中庸选译: 汉越对照 / 张葆全选释; 阮氏雪译; 郑振铭, 蓝学会绘. —桂林: 广西师范大学出版社, 2018. 7

(东方智慧丛书 / 汤文辉等主编)

ISBN 978-7-5598-0678-9

I. ①大… II. ①张… ②阮… ③郑… ④蓝…
III. ①儒家②《大学》—译文—汉语、越南语③《中庸》—译文—汉语、越南语 IV. ①B222.1

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2018) 第 031021 号

广西师范大学出版社出版发行

(广西桂林市五里店路 9 号 邮政编码: 541004)
网址: <http://www.bbtpress.com>

出版人: 张艺兵

全国新华书店经销

广西广大印务有限责任公司印刷

(桂林市临桂区秧塘工业园西城大道北侧广西师范大学出版社集团
有限公司创意产业园内 邮政编码: 541100)

开本: 880 mm × 1 240 mm 1/32

印张: 11.5 字数: 230 千字 图: 50 幅

2018 年 7 月第 1 版 2018 年 7 月第 1 次印刷

定价: 86.00 元

如发现印装质量问题, 影响阅读, 请与出版社发行部门联系调换。

东方智慧丛书

学术顾问: 张葆全

主 编: 汤文辉 刘志强

编辑委员会:

主 任: 虞劲松 郭玉贤

委 员: 才学娟 王 专

王 燕 杨远义

陈丕武 施 萍

梁嗣辰 梁鑫磊

翻译委员会:

主 任: 黎巧萍 刘志强

覃秀红

委 员: 王海玲 吴思远

沈 菲 张 蔚

欧江玲 徐明月

谈 笑 陶 红

黄兴球 覃海伦

韩艳妍

美术委员会:

主 任: 柒万里 尹 红

委 员: 卫阳虹 王雪峰

吕 鹏 刘 荣

关瑞琳 郑振铭

俞 崧 陶朝来

黄建福 蓝学会

戴孟云

Tủ sách Trí tuệ phương Đông

Cố vấn học thuật: Trương Bảo Toàn

Chủ biên: Thang Văn Huy Lưu Chí Cường

Hội đồng biên tập:

Chủ tịch: Ngu Kinh Tùng Quách Ngọc Hiền

Các ủy viên: Tài Học Quyên Vương Chuyên

Vương Yến Dương Viễn Nghĩa

Trần Phi Vũ Thi Bình

Lương Tự Thần Lương Hâm Lỗi

Hội đồng phiên dịch:

Chủ tịch: Lê Xảo Bình Lưu Chí Cường

Đàm Tú Hồng

Các ủy viên: Vương Hải Linh Ngô Tư Viễn

Thẩm Phi Trương Ủy

Âu Giang-Linh Từ Minh Nguyệt

Đàm Tiểu Đào Hồng

Hoàng Hưng Cầu Đàm Hải Luân

Hàn Diễm Nghiên

Hội đồng mỹ thuật:

Chủ tịch: Thất Vạn Lí Doãn Hồng

Các ủy viên: Vệ Dương Hồng Vương Tuyết Phong

Lữ Bằng Lưu Vinh

Quan Thụy Lâm Trịnh Chấn Minh

Du Tung Đào Triều Lai

Hoàng Kiến Phúc Lam Học Hội

Đới Mạnh Vân

总 序

文化交流对人类社会的存在与发展至关重要。季羨林先生曾指出，文化交流是推动人类社会前进的主要动力之一，文化一旦产生，就必然交流，这种交流是任何力量也阻挡不住的。由于文化交流，世界各民族的文化才能互相补充，共同发展，才能形成今天世界上万紫千红的文化繁荣现象。^[1]

中国与东盟国家的文化交流亦然，并且具有得天独厚的优势。首先，中国与东盟许多国家地理相接，山水相连，不少民族之间普遍存在着跨居、通婚现象，这为文化交流奠定了良好的地理与人文基础。其次，古代中国与世界其他国家建立起的“海上丝绸之路”为中国与东盟国家的经济、文化交流创造了有利的交通条件。

中国与东盟诸多使用不同语言文字的民族进行思想与文化对话，

[1]季羨林：《文化的冲突与融合·序》，载张岱年、汤一介等《文化的冲突与融合》，北京大学出版社，1997年，第2页。

自然离不开翻译。翻译活动一般又分为口译和笔译两类。有史记载的中国与东盟之间的口译活动可以追溯至西周时期，但笔译活动则出现在明代，至今已逾五百年的历史。

在过去五百年的历史长河中，东盟国家大量地译介了中国的文化作品，其中不少已经融入本国的文化中。中国译介东盟国家的作品也不在少数。以文字为载体的相互译介活动，更利于文化的传承与发展，把中国与东盟国家的文化交流推上了更高的层次。

2013年9月，国务院总理李克强在广西南宁举行的第十届中国—东盟博览会开幕式上发表主旨演讲时指出，中国与东盟携手开创了合作的“黄金十年”。他呼吁中国与东盟百尺竿头更进一步，创造新的“钻石十年”。2013年10月，习近平总书记在周边外交工作座谈会上强调要对外介绍好我国的内外方针政策，讲好中国故事，传播好中国声音，把中国梦同周边各国人民过上美好生活的愿望、同地区发展前景对接起来，让命运共同体意识在周边国家落地生根。于是，把中华文化的经典译介至东盟国家，不仅具有重要的历史意义，同时还蕴含着浓厚的时代气息。

所谓交流，自然包括“迎来送往”，《礼记》有言：“往而不来，非礼也；来而不往，亦非礼也。”中国与东盟国家一样，既翻译和引进外国的优秀文化，同时也把本国文化的精髓部分推介出去。作为中国最具人文思想的出版社之一——广西师范大学出版社构想了《东方智慧丛书》，并付诸实践，不仅是中国翻译学界、人文学界的大事，更是中国与东盟进行良好沟通、增进相互了解的必然选择。广东外语外贸大学和广西民族大学作为翻译工作的主要承担方，都是国家外语非通用语种本科人才培养基地，拥有东盟语言文字的翻译优势。三个单位的合作将能够擦出更多的火花，向东盟国家更好地传播中华文化。

联合国教科文组织的官员认为，“文化交流是新的全球化现象”。^[1]
我们希望顺应这一历史潮流与时代趋势，做一点力所能及的事。
是为序。

刘志强

2015年1月25日

[1]《联合国教科文组织文化政策与跨文化对话司司长卡特瑞娜·斯泰诺的致辞》，载《世界文化的东亚视角》，北京大学出版社，2004年，第3页。

Lời tựa chung

Giao lưu văn hóa hết sức quan trọng đối với sự tồn tại và phát triển của xã hội nhân loại. Ông Quý Tiễn Lâm từng chỉ rõ: giao lưu văn hóa là một trong những động lực chủ yếu thúc đẩy xã hội nhân loại tiến lên, văn hóa một khi xuất hiện, thì tất sẽ có sự giao lưu, mà sự giao lưu đó không một sức mạnh nào có thể ngăn cản được. Do văn hóa giao lưu với nhau, văn hóa của các dân tộc trên thế giới mới có thể bổ sung cho nhau và cùng phát triển, mới tạo nên hiện tượng phồn vinh văn hóa muôn hồng nghìn tía trên thế giới ngày nay .^[1]

Việc giao lưu văn hóa giữa Trung Quốc và các nước ASEAN cũng vậy, đồng thời thế mạnh được thiên nhiên ưu đãi. Trước hết, về mặt địa lý, Trung Quốc giáp liền với nhiều nước ASEAN, núi sông liền một dải,

[1]Quý Tiễn Lâm: "Xung đột và hòa hợp của văn hóa-Lời tựa", "Xung đột và hòa hợp của văn hóa"Trương Đại Niên, Thang Nhất Giới, Nxb Đại học Bắc Kinh, năm 1997, Tr2.

nhiều dân tộc có hiện tượng chung là dân tộc qua biên giới và có quan hệ hôn nhân với nhau. Điều đó đã đặt nền tảng địa lý và nhân văn tốt cho việc giao lưu văn hóa. Mặt khác, "Con đường tơ lụa trên biển" do Trung Quốc cổ đại và các nước khác trên thế giới xây dựng nên đã tạo điều kiện giao thông thuận tiện cho việc giao lưu kinh tế, văn hóa giữa Trung Quốc và các nước ASEAN.

Trung Quốc muốn đối thoại tư tưởng và văn hóa với nhiều nước ASEAN có sử dụng ngôn ngữ văn tự khác nhau thì phải nhờ vào phiên dịch. Dịch thuật thường chia làm hai loại, đó là dịch nói và dịch viết. Theo sử sách, hoạt động dịch nói giữa Trung Quốc và các nước ASEAN bắt đầu từ thời Tây Chu, nhưng dịch viết lại xuất hiện vào thời Minh, cách đây hơn 500 năm lịch sử. Trong hơn 500 năm qua, các nước ASEAN đã dịch nhiều tác phẩm văn hóa của Trung Quốc, trong đó nhiều nét tư tưởng văn hóa Trung Hoa đã hội nhập vào nền văn hóa của những nước đó. Số tác phẩm mà Trung Quốc dịch của các nước ASEAN cũng khá nhiều. Hoạt động phiên dịch lấy văn tự để chuyển tải càng có lợi cho việc kế thừa và phát triển giá trị văn hóa, đưa việc giao lưu văn hóa giữa Trung Quốc và các nước ASEAN lên một tầm cao mới.

Tháng 9 năm 2013, khi phát biểu tại lễ khai mạc Hội chợ Trung Quốc - ASEAN lần thứ 10 tổ chức tại thành phố Nam Ninh, Quảng Tây, Trung Quốc, thủ tướng Trung Quốc Lý Khắc Cường đã chỉ rõ: Trung Quốc và các nước ASEAN đã chung tay mở ra "Mười năm vàng" hợp tác. Ông kêu gọi Trung Quốc và các nước ASEAN đã tới đèo còn phải trèo lên đỉnh, sáng tạo "Mười năm kim cương" mới. Tháng 10 năm 2013,

trên buổi tọa đàm về công tác ngoại giao các nước láng giềng, tổng bí thư Tập Cận Bình đã nhấn mạnh, phải giới thiệu tốt phương châm chính sách đối nội và đối ngoại của Trung Quốc, trình bày tốt câu chuyện của Trung Quốc, truyền bá tốt tiếng nói của Trung Quốc, tiếp nối giấc mộng Trung Quốc với nguyện vọng có cuộc sống tốt đẹp của nhân dân các nước láng giềng, cũng như tương lai phát triển trong khu vực, làm cho ý thức khối vận mệnh bất rã vào các nước láng giềng. Như vậy, việc phiên dịch các tác phẩm kinh điển của văn hóa Trung Hoa sang các nước ASEAN, không những có ý nghĩa lịch sử quan trọng, mà còn ẩn chứa khí vị thời đại nồng thắm.

Cái gọi là giao lưu, tất nhiên là "có đi có lại", "Lễ ký" có câu: "Vãng nhi bất lai, phi lễ giả; lai nhi bất vãng, diệc phi lễ giả." Cũng như các nước ASEAN, Trung Quốc vừa phiên dịch và tiếp thu tinh hoa văn hóa nước ngoài, và cũng quảng bá phần tinh túy văn hóa nước mình ra thế giới. Là một trong những nhà xuất bản đầy tư tưởng nhân văn nhất Trung Quốc, nhà xuất bản trường Đại học Sư phạm Quảng Tây đưa ra ý tưởng và bắt tay vào làm "Tủ sách Trí tuệ phương Đông". Việc làm đó không những là sự kiện lớn của giới phiên dịch và giới nhân văn Trung Quốc, mà còn là sự lựa chọn tất yếu của Trung Quốc và các nước ASEAN để tăng cường trao đổi và hiểu biết lẫn nhau. Là đơn vị đảm nhiệm công tác phiên dịch chính, trường Đại học Ngoại ngữ Ngoại thương Quảng Đông và trường Đại học Dân tộc Quảng Tây đều là cơ sở đào tạo nguồn nhân lực cử nhân ngoại ngữ phi thông dụng cấp quốc gia, có thể mạnh phiên dịch về các ngôn ngữ văn tự các

nước ASEAN. Sự hợp tác của ba cơ quan này sẽ tỏa ra nhiều tia sáng, truyền bá văn hóa Trung Quốc tốt hơn nữa sang các nước ASEAN.

Quan chức của UNESCO cho rằng, "Giao lưu văn hóa là hiện tượng toàn cầu hóa mới" .^[1] Chúng tôi hy vọng thuận theo trào lưu lịch sử và xu thế thời đại này, làm một chút việc mà chúng tôi có khả năng làm được.

Chúng tôi trân trọng giới thiệu tử sách này đến bạn đọc.

Lưu Chí Cường

Ngày 25 tháng 1 năm 2015

[1] Bài phát biểu của Katerina Stenou, vụ trưởng Vụ chính sách văn hóa và đối thoại xuyên văn hóa của UNESCO, "Góc nhìn Đông Á văn hóa thế giới", Nxb Đại học Bắc Kinh, năm 2004, Tr3.

前 言

《大学》和《中庸》，原为《礼记》中的两篇。南宋朱熹把《大学》和《中庸》与《论语》、《孟子》编在一起，称为“四书”，供读书人阅读。朱熹还撰写了《四书章句集注》（含《大学章句》、《中庸章句》、《论语集注》、《孟子集注》），解释了“四书”的文字和义理。在编辑时，朱熹对《大学》和《中庸》原文进行了分章，对《大学》的文字还做了一些调整。

由于南宋以后，历代科举考试主要考“四书”“五经”，所以“四书”“五经”成为读书人必读的“教科书”。“四书”“五经”的思想，日益深入人心，对古代中国人（尤其是知识分子）世界观、人生观的形成，产生了非常巨大的影响。其中包含着许多极为优秀的思想文化传统，值得我们继承和发扬。

《大学》——为学修身之正途

今天，《大学》对于我们，可以看作是：教育之纲领，为学之正途，

修身之极则，从政之宝典。

朱熹说：“大，过去读音读成泰，今天读音仍读成大。”在春秋末年孔子创办私学之前，“学在官府”（学校都是官办的），大学即国家的最高学府。《礼记·王制》说：“小学设在宫廷的左侧，大学设在城郊。天子设立的大学叫辟雍，诸侯设立的大学叫泮宫。”《大戴礼记·保傅》说：“古时候，小孩八岁时就开始上小学，学习基础的文化技艺，练习基本的礼节，培养初步的道德情操。十五岁就上大学，学习较为精深的文化技艺，练习较为繁复的礼节，按成人要求培养高尚的道德情操。”东汉郑玄在《礼记目录》中说：“在大学里，学子们广博地学习（学做人的道理，学从政的才能），可以为以后从政打下基础。”

在《大学章句》中，朱熹引程颐之言说：“《大学》是孔子儒家学派传世的典籍，是初学者学习精研道德学问的入门书。在今天要了解古人怎样学习精研道德学问，就靠这部《大学》，其次则是《论语》和《孟子》。”他告诉我们，古人求学，《大学》是必须首先研读的。

朱熹将《大学》分为11章，说：“第一章是经，是孔子说的话，是孔子弟子曾子记录下来的；后面十章是传（按：第五章为朱熹所补），是曾子的解释，是他的弟子门人记录下来的。”

曾子即曾参（前505—前435），字子舆，鲁国武城人，孔子弟子，《史记·仲尼弟子列传》说他小孔子46岁。其父曾点，也是孔子弟子。据《论语》记载，曾参严于律己，说“我每天都要多次反省我自己”。认为年轻学子“应把施行仁德于天下作为自己的使命”，因而年轻学子必定是“负担沉重而路途遥远”。他事亲至孝，并特别看重“孝”道，认为“在上位的人如果能恭谨地对待父母的死亡，追念而不忘祖先的功绩，老百姓的道德风气也就会跟着归于淳朴忠厚”。《史记·仲尼

弟子列传》说：“孔子认为他精通孝道，所以对他进行了特别的传授。后来他写了《孝经》。”曾子也曾收徒讲学，孔子之孙子思是他的弟子，而孟子又敬仰子思，拜子思门人为师。由于曾子之传授而形成的“思孟学派”，成为儒家的正统学派。《汉书·艺文志》著录《曾子》十八篇，早已亡佚，今仅《孝经》、《大学》传世。此外，在《大戴礼记》、《孔子家语》等书中，有一些曾子言行的记载。

《中庸》——为人处世之宝典

中庸哲学是孔子的认识论，是他认识事物、处理矛盾的思想方法，也是他为人处世的道德标准。中庸哲学体现了孔子解决一切理论和实践问题的最高智慧。从《论语》、《孟子》等书来看，孔子的中庸思想，有“执中守正”“折中致和”“因时制宜”“通权达变”等含义。

东汉郑玄在《礼记目录》中谈到《中庸》篇时说：“它的名称叫作‘中庸’，是因为它所阐述的是‘中和’的践行和功用。‘庸’的意思就是‘用’。”

朱熹在《中庸章句》开头解题时说：“‘中’，是不偏不倚、无过不及的名称。‘庸’，是‘平常’的意思。程子说：‘不偏就叫作中，不易就叫作庸。中是天下的正道，庸是天下的定理。’”由此可知，孔孟儒家所说的中庸，就是恪守中道，坚持原则，不偏不倚，从容适度，不走极端，无“过”无“不及”。在处理矛盾时善于执两用中，协调致和，追求中正、中和、稳定、和谐。并且随时以处中，因时制宜，与时俱进。

中庸哲学所说的“中”，本身就包含了“和”。儒家文化讲“和而不同”（协调致和而不强行同一），讲“和实生物，同则不继”（阴阳协调从而致和就能滋生繁衍万物，强行同一万物就不能持续繁衍），其实质就是重视差异，尊重他人，尊重不同意见，重视协调，折中致和，崇尚和谐。

中庸之道，是儒家坚定的信仰和追求。儒家视中庸之道为“修身”

之极则，也是“治国平天下”的正道。

朱熹将《中庸》分为 33 章，并按全文内容，提示其论述要点。按照提示，全文可分为三个部分：第一部分，1—11 章，重点论“中庸”，说明“执中守正是天下一切情感和道理的根本；折中致和，是天下一切事物的普遍原则。达到‘中和’的境界，天地便各在其位了，万物便生长繁育了”，中庸之道是“不可以片刻离开”的。第二部分，12—20 章，重点论“道”，说明“中庸之道并不是远离人们的”，中庸之道的运用，既广大又精微。第三部分，21—33 章，重点论“诚”，说明“诚”既是“天之道”，也是“人之道”。《中庸》论“诚”，实际上是论人的信仰和追求，也就是对中庸之道的信仰和追求。

朱熹说：“此篇是孔子儒家所传授的‘心法’（代代传授最为重要的心得和方法），子思恐怕时间久远而走样失真，所以用笔写了下来，后来他的门人便传授给孟子。”

《史记·孔子世家》记载，子思（前 483—前 402），名孔伋，字子思，孔鲤（字伯鱼）之子，孔子之孙，作《中庸》。《史记·孟子荀卿列传》说，孟子曾受业于子思之门人。《汉书·艺文志》著录《子思》二十三篇，早已亡佚，今仅《中庸》、《表記》、《坊记》（均收入《礼记》中）传世。但今本《中庸》有的文字，如二十八章“今天下车同轨，书同文，行同伦”等语，明显为秦汉间人所增补。

朱熹对《中庸》一书极为推崇，说：“这部书开头只说中庸一理，中间扩散发挥涉及万事万物，最后又归结为中庸一理。放开去它充满在天地东南西北各方，收起来可珍藏于密室之中。它的意味无穷无尽，都是实实在在的学问。善于读书的人认真研读玩味就会有莫大的收获，终身运用它就会感受到它的功用无穷无尽。”

本书从《大学》和《中庸》中精选了 100 条进行译解，原文均据

朱熹《四书章句集注》（中华书局 2011 年 1 月出版），各条标题，为中文译解者据原文和朱熹解说所加。中文译解者对原文进行了通俗易懂的翻译和解析，力求将《大学》《中庸》思想的原貌及其精髓较为完整地呈现在读者面前。希望《大学》《中庸》的思想精华，能给今天的人们以及子孙后代带来更多的有益启示。

Lời nói đầu

Đại học và *Trung dung* vốn là hai thiên trong sách *Lễ kí*. Đời Nam Tống, Chu Hy ghép hai thiên *Đại học*, *Trung dung* với *Luận ngữ*, *Mạnh Tử*, làm thành *Tứ thư*, giới thiệu cho người đọc. Chu Hy còn soạn *Tứ thư chương cú tập chú* (bao gồm *Đại học chương cú*, *Trung dung chương cú*, *Luận ngữ tập chú* và *Mạnh tử tập chú*), giảng giải mặt chữ và nghĩa lí của *Tứ thư*. Trong khi biên tập, Chu Hy đã tiến hành phân chia chương tiết hai thiên *Đại học*, *Trung Dung* và điều chỉnh một số chữ nghĩa câu cú trong thiên *Đại học*.

Từ sau đời Nam Tống, chế độ khoa cử các triều đại chủ yếu thi nội dung sách *Tứ thư*, *Ngũ kinh*, nên hai sách này trở thành “sách giáo khoa” bắt buộc của người học. Tư tưởng trong sách *Tứ thư*, *Ngũ kinh* ngày càng thấm sâu vào lòng người, ảnh hưởng to lớn đối với việc hình thành thế giới quan, nhân sinh quan của người Trung Quốc cổ đại (đặc biệt là giới trí thức). Trong đó bao hàm nhiều truyền thống tư tưởng văn hóa ưu tú, xứng đáng để chúng ta kế thừa và phát huy.